

canemàs

REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

Associacionisme Cultural Català

canemàs

canemàs

REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

ISSN 2014-5519

05

ESTIU - TARDOR 2013

ARTICLES

El moviment coral a Catalunya, una eina de futur? IRENE ALERM I POU

Els refugis antiaeris, un fruit de l'associacionisme del país. JOSEP MARIA CONTEL I RUZ

Camins del progrés humà: maçoneria i moviment ateneístic a Catalunya. LLUÍS PÉREZ I LOZANO

Martell o batuta? La seducció musical, un remei a l'amenaça revolucionària al segle XIX. AURÉLIE VIALETTE

Els castells, una eina per a la pau? JAUME CLAVÉ I ESCOFET

L'ambientalisme a l'Alguer des dels anys setanta fins als noranta del segle XX. ANTONI TORRE

La revolució sense passamuntanyes: antecedents i reptes de l'associacionisme laic català. ORIOL ILLA

Els Tonis de Manlleu i la seva festa: un exemple d'evolució de l'associacionisme català. JOAN ARIMANY I JUVENTENY

ENTREVISTA

Conversa amb Francesc-Marc Alvaro i Vidal. JOAN-RAMON GORDO I MONTRAVETA, JOAN MALUQUER I FERRER

CRÒNIQUES

La jota a la Ribera d'Ebre. MIREIA GRANGÉ I MIR

Marià Villangómez, figura clau en la poesia catalana del segle XX. BERNAT JOAN I MARI

De Priorat a prior(it)at, reapre(he)ndre el paisatge propi. ROSER VERNET I ANGUERA

Les comunitats catalanes de l'exterior entre la migració i la participació. ANTONI MONTSERRAT I MOLINER

L'Ens s'implica amb la UNESCO a favor del patrimoni cultural immaterial. LLUÍS GARCIA PETIT

RESSENYES

Música, mestres! Les bandes valencianes en el tombant del segle XIX. ISABEL FERRER I SENABRE

Catalunya, un pas endavant. XAVIER FILELLA I PLA

Som laics?: 17 mirades a la laïcitat. GEMMA AGUILERA I MARCUAL

HAN COL·LABORAT EN AQUEST NÚMERO

REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

05

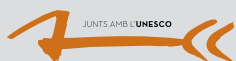
ESTIU - TARDOR 2013

canemàs

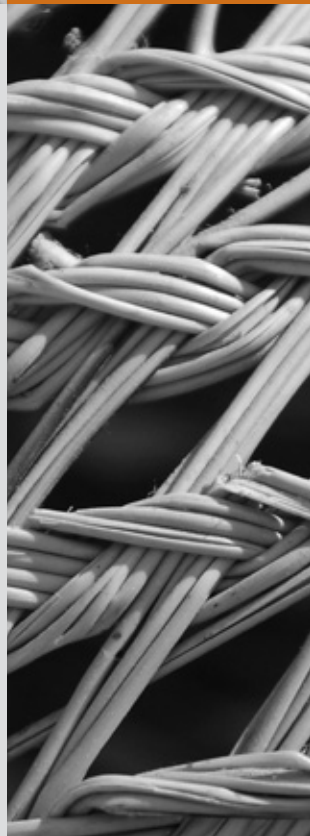
REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

05

ESTIU - TARDOR 2013

Associacionisme
Cultural **Català**

canemàs

revista de pensament associatiu
núm. 05 (estiu - tardor 2013)

L'ENS DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL CATALÀ és una iniciativa de la Federació de Cors de Clavé, la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya, el Moviment Coral Català, la Federació Catalana de Societats Musicals, la Federació Sardanista de Catalunya, la Fundació La Roda, l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires, el Gran Orient de Catalunya, l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya, la Coordinadora de Trabucaires de Catalunya, la Federació Catalana de Pessebristes, ADIFOLK, el Moviment Laic i Progressista, la Fundació Paco Candel, la Coordinadora de Pastorets de Catalunya, la Federació de Diables i Dimonis de Catalunya, el Secretariat de Corals Infantils de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, la Federació Catalana de Catifaires, la Coordinadora de Colles de Gegants i Bestiari de Ciutat Vella de Barcelona, l'Associació Catalana de Puntaires i la Federació de Colles de Falcons de Catalunya.

ENTITATS COL-LABORADORES: XarxaAteneu, Casals Joves de Catalunya, la Federació Cors de Clavé Catalunya Nord, la Coordinadora de Ball de Bastons de Catalunya i la Federació d'Associacions i Clubs UNESCO de Catalunya

ESTÀ REPRESENTAT al Consell Assessor de Continguts i de Programació de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, és membre del Consell de l'Associacionisme i Voluntariat de Catalunya, del Consell Assessor de Cultura Popular del CPCPTC i de la Comissió de Cultura Popular i Tradicional del Consell de la Cultura de Barcelona. **Premi Arlequí 2011.** Edita la publicació semestral **CANEMÀS**, revista de pensament associatiu i conjuntament amb l'associació Heptàgon de Projectes Culturals la publicació quinzenal **TORNAVEU, Associacionisme i Cultura.**

Entitat acreditada per la UNESCO per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Inmaterial.

EN CONVENI DE COL-LABORACIÓ AMB: Consell d'Associacions de Barcelona, Obra Cultural de l'Alguer, Fundació Congrés de Cultura Catalana, Xarxa Audiovisual Local, Projecte Heptàgon, Associació Catalana de Premsa Gratuïta i Mitjans Digitals, Òmnium Cultural, Agència Catalana de Notícies, Associació Catalana de la Premsa Comarcal, Fundació Jaume Casademont, VilaWeb.

CONSELL DE REDACCIÓ

Gemma Aguilera, Pere Baltà, Antoni Carné, Enric Cirici, Joan-Ramon Gordo, Èric Jover, Joan Maluquer i Josep Santesmases

Edita: Ens de l'Associacionisme Cultural Català. www.ens.cat

Correspondència: Ens de l'Associacionisme Cultural Català
Pl. de Víctor Balaguer, 5, 5è, 08003 Barcelona, el Barcelonès.
Tel. (34) 93 269 10 42, www.ens.cat, info@ens.cat

© Ens de l'Associacionisme Cultural Català

Els judicis i opinions expressats en els articles publicats a la revista són exclusivament responsabilitat de l'autor. L'opinió de Canemàs, revista de pensament associatiu, només s'expressa a l'editorial.

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència

Diputació
de Barcelona
xarxa de municipis

canemàs | 05

ESTIU
TARDOR
2013

04

EDITORIAL

ARTICLES

08

El moviment coral a Catalunya, una eina de futur? IRENE ALERM I POU

22

Els refugis antiaeris, un fruit de l'associacionisme del país. JOSEP MARIA CONTEL ESCOFET

36

Camins del progrés humà: maçoneria i moviment ateneís-tic a Catalunya. LLUÍS PÉREZ LOZANO

50

Martell o batuta? La seducció musical, un remei a l'amenaça revolucionària al segle XIX. AURÉLIE VIALETTE

60

Els castells, una eina per a la pau? JAUME CLAVÉ ESCLOFET

74

L'ambientalisme a l'Alguer des dels anys setanta fins als noranta del segle XX. ANTONI TORRE

84

La revolució sense passamuntanyes: antecedents i reptes de l'associacionisme laic català. ORIOL ILLA

98

Els Tonis de Manlleu i la seva festa: un exemple d'evolució de l'associacionisme català. JOAN ARIMANY I JUVENTENY

ENTREVISTA

110

Conversa amb Francesc-Marc Álvaro i Vidal. JOAN-RAMON GORDO I MONTRAVETA, JOAN MALUQUER I FERRER

CRÒNIQUES

122

La jota a la Ribera d'Ebre. MIREIA GRANGÉ

132

Marià Villangómez, figura clau en la poesia catalana del segle XX. BERNAT JOAN I MARÍ

138

De Priorat a prior(it)at, reapre(he)ndre el paisatge propi. ROSER VERNET ANGUERA

144

Les comunitats catalanes de l'exterior entre la migració i la participació. ANTONI MONTSERRAT I MOLINER

148

L'Ens s'implica amb la UNESCO a favor del patrimoni cultural immaterial. LLUÍS GARCIA PETIT

RESSENYES

154

Música, mestre! Les bandes valencianes en el tombant del segle XIX. ISABEL FERRER SENABRE

158

Catalunya, un pas endavant. XAVIER FILELLA

162

Som laics?: 17 mirades a la laïcitat. GEMMA AGUILERA

166

HAN COL-LABORAT EN AQUEST NÚMERO

Disseny gràfic
Faino Comunicació

Correcció lingüística
Eulàlia Salvat

Fotografia
Antoni Carné

PVP d'aquest número:
7,00 €

Suscripció:
12,00 € (2 números)

Impressió
El Tinter, Arts
Gràfiques, Edicions i
Produccions S.A.L.

ISSN
2014-5519

Dipòsit legal
B-4484-2012

Des de l'inici de la revista l'any 2011, *Canemàs* ha respost a la voluntat de l'Ens de l'Associacionisme Cultural Català de projectar una plataforma de debat seriós sobre el fet associatiu i la cultura popular i tradicional dels Països Catalans. Amb aquest cinquè número ha arribat un reconeixement que cal posar en relleu perquè demostra que treballar amb constància i desacomplexadament en les coses pròpies condueix indefectiblement a fer una aportació d'interès a la globalitat del món: en la seva reunió del 6 de desembre a Bakú (l'Azerbaidjan) el Comitè Intergovernamental per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO ha reconegut l'Ens com a ONG acreditada per a assessorar-lo. En la crònica que publiquem de Lluís Garcia Petit el lector trobarà ben detallat què comporta aquesta acreditació. Per exemple, destaquem que l'Ens passa a ser pràcticament l'únic referent català del Comitè, cosa que comporta una satisfacció però també una responsabilitat. En la mesura que pertoqui, *Canemàs* pot esdevenir l'instrument privilegiat i de referència per a divulgar i debatre quines manifestacions del nostre patrimoni cultural immaterial requereixen una atenció especial i són susceptibles d'un reconeixement internacional. No és pas poca cosa.

El cos de la revista que ara el lector té a les mans és constituït per un seguit d'articles ben diversos. La investigadora Irene Alerm i Pou, amb «Moviment coral a Catalunya, una eina de

futur?», analitza el moviment coral en tres fases —les que iniciaren Josep Anselm Clavé, Lluís Millet i Oriol Martorell— i els valors i el paper històric que cada fase tingué. Es tracta de moviments que han perdurat fins avui i que, per al futur, caldria redefinir-ne els objectius en base als conceptes de cohesió en xarxa, inclusió de la immigració i defensa de la tradició i la cultura pròpies. Josep Maria Contel i Escofet a l'article «Els refugis antiaeris, un fruit de l'associacionisme del país» analitza la ineficàcia de les administracions a l'hora de protegir els barcelonins dels atacs aeris durant la Guerra Civil i com els barcelonins s'organitzaren per construir els refugis necessaris en base a l'esquema associatiu. A «Camins del progrés humà: maçoneria i moviment ateneístic a Catalunya» Lluís Pérez i Lozano analitza la participació històrica de maçons en la xarxa d'ateneus i posa en relleu com s'influïren mútuament la francmaçoneria i el moviment ateneístic, sense que hi arribés a haver una fusió. A «Martell o batuta? La seducció musical, un remei a l'amenaça revolucionària al segle XIX» Aurélie Vialette fa una anàlisi del paper de la música i el cant coral com a instrument de la societat per a vehicular el possible descontentament de la classe obrera en l'era de la revolució industrial. Antoni Torre a «L'ambientalisme a l'Alguer des dels anys setanta fins als noranta del segle XX» reflexiona sobre com l'aparició del moviment alguerès de salvaguarda del territori i el medi ambient anà lligada a la preservació també de la cultura i de la llengua. Amb «La revolució sense passamuntanyes: antecedents i reptes de l'associacionisme laic català», el director de la Fundació Ferrer i Guàrdia, Oriol Illa, fa un repàs històric des del moviment remença fins avui per a demostrar que a Catalunya sempre hi ha hagut una voluntat de canvi social, voluntat que queda reflectida en la consolidació d'un associacionisme laic que té un paper determinant en la societat d'avui. Jaume Clavé i Esclofet ens parla dels valors universals del fet casteller a l'article «Els castells, una eina per a la pau?» i com així ha estat entès tant a Xile com a la Xina. Finalment, Joan Arimany i Juventeny tracta a «Els Tonis de Manlleu i la seva festa: un exemple d'evolució de l'associacionisme català» de com aquesta celebració festiva és una bona mostra de la

constant adaptació de les estructures socials i de les estratègies per a mantenir-ne la supervivència per sobre dels canvis interns i externs.

A continuació, l'entrevista d'aquest número s'ha fet al periodista i professor de la Universitat Ramon Llull Francesc Marc Àlvaro, que ens explica com ha viscut el fet associatiu i la cultura tradicional a la seva població, Vilanova i la Geltrú, i quin paper poden tenir en la societat d'avui. També reflexiona sobre la seva professió en el moment històric que, com a poble, vivim.

L'apartat següent aplega les cròniques «La jota a la Ribera d'Ebre» de Mireia Grangé, «Marià Villangómez, figura clau en la poesia catalana del segle XX» de Bernat Joan, «De Priorat a prior(it)at, reapre(he)ndre el paisatge propi» de Roser Vernet, «Les comunitats catalanes de l'exterior entre la migració i la participació» d'Antoni Montserrat i «L'Ens s'implica amb la UNESCO a favor del patrimoni cultural immaterial» —a què hem fet referència més amunt— de Lluís Garcia Petit.

Aquest *Canemàs* es clou amb l'apartat de ressenyes dels llibres *Música, mestre! Les bandes valencianes en el tombant del segle XIX* d'Elvira Asensi, *Catalunya, un pas endavant* de Marc Guinjoan, Toni Rodon i Marc Sanjaume i *Som laics? 17 mirades a la laïcitat* de la Fundació Ferrer i Guàrdia. Des d'aquí volem animar les entitats i els editors en llengua catalana que ens facin arribar les seves novetats de llibres en què el fet associatiu i la cultura popular i tradicional siguin protagonistes.